

Guia per a la prevenció de la radicalització violenta a través de les famílies per a professionals del treball social de centres penitenciaris

Programa Compartim de gestió del coneixement del Departament de Justícia

Guia per a la prevenció de la radicalització violenta a través de les famílies per a professionals del treball social de centres penitenciaris

Comunitat de pràctica Prevenció de la radicalització violenta

Novembre de 2019

Programa Compartim de gestió del coneixement del Departament de Justícia
Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada
Comunitat de pràctica Prevenció de la radicalització violenta

Novembre de 2019

ISBN: 978-84-393-9978-0

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement 4.0 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, la distribució, la comunicació pública i la transformació per generar una obra derivada, sense cap restricció sempre que se'n citi el titular dels drets (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia). La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ca>

© Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia
<http://justicia.gencat.cat>

“La trista veritat és que la majoria del mal el fan les persones que mai no van pensar a ser dolentes o van plantejar-se fer ni el mal ni el bé.”

Hannah Arendt

La vida de la ment (1978) "Pensar"

Índex

Pròleg	2
Presentació	3
Autoria	4
Col·laboracions	4
Context: per què neix la <i>Guia</i>?	6
Aspectes clau de la <i>Guia</i>	7
Definicions	8
Entendre la radicalització violenta i el paper que juguen les famílies en la seva prevenció. Rol del treballador social	10
Quina és la radicalització que condueix a la violència i com reconèixer-la?	11
Per què la família és important per a la prevenció de la radicalització violenta?	12
Model de detecció dinàmica i actuació en la prevenció de la radicalització violenta a través de les famílies	12
Detecció dinàmica	12
Indicadors de vulnerabilitat a la radicalització violenta mitjançant les famílies	14
Interpretació dels indicadors	17
Pautes d'actuació	17
Objectius i activitats per a cada factor protector	19
Síntesi de recomanacions en relació amb la intervenció	22
Suggeriments per a les entrevistes familiars i individuals	24
Model d'intervenció en l'àmbit penitenciari	25
Supòsit pràctic	26
Bibliografia	29
Webgrafia	30
Annex	31

1. Pròleg

La publicació d'aquesta *Guia* és fruit del treball col·laboratiu, d'una banda, de membres de la comunitat de pràctica (CoP) de treball social, principalment en el marc del programa Compartim de gestió del coneixement del Departament de Justícia i, d'altra banda, del projecte europeu LIAISE II, que ha proporcionat el suport i l'expertesa de referents internacionals i que ha permès enriquir la *Guia* amb bona part dels coneixements adquirits.

Aquesta metodologia de treball, impulsada pel Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada i validada durant 14 anys per productes de coneixement sòlids i rigorosos, dona resposta en aquests moments a una nova necessitat dels professionals en relació amb la radicalització violenta.

La CoP Prevençió de la radicalització violenta, constituïda durant el segon semestre de 2018, va aconseguir formar i crear un espai de coneixement compartit entre professionals del treball social de centres penitenciaris de Catalunya i experts de la matèria que desinteressadament van accedir a col·laborar-hi. Les diverses sessions realitzades al CEJFE durant aquest temps van produir debats interessants sobre el fenomen de la radicalització i la inquietud entre alguns professionals per continuar aprofundint en el tema.

Arran d'aquest entusiasme i de la importància de detectar i intervenir en possibles situacions de radicalització violenta, es va formar un grup de redactores que van elaborar el producte de coneixement que ara teniu a les mans.

Aquesta *Guia* vol ser una eina per a professionals del treball social de l'àmbit penitenciari i per a altres serveis de la xarxa comunitària que aborden les mateixes qüestions. Esperem que sigui útil per millorar la comunicació entre professionals i famílies, i així ajudi a detectar necessitats i indicadors de vulnerabilitat per fer més efectiva la tasca de suport.

El document no pretén recollir tots els indicadors o situacions que poden conduir a conductes de radicalització violenta, però sí fer una primera aproximació al fenomen que pugui servir als professionals per orientar la seva mirada, i per tant, la seva intervenció.

La *Guia* ha de ser una eina viva i dinàmica que es pugui anar nodrint i modificant, si escau, incorporant-hi noves metodologies, activitats i recursos, atès que som conscients que es tracta d'un fenomen encara nou que requerirà nous projectes i altres instruments com aquest.

Des del CEJFE encoratgem a continuar treballant en aquesta línia i a proposar nous productes que ajudin a la propagació del coneixement i l'intercanvi d'experiències.

Núria Clèries Nerín

Directora del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

Carlos Soler Iglesias

Subdirector general de Programes de Rehabilitació i Sanitat

2. Presentació

La Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima (en endavant SMPRAV) ha començat a donar les primeres passes en la prevenció de la radicalització violenta. Actualment està treballant per garantir una prevenció universal amb l'objectiu que les presons ofereixin un entorn saludable que permeti prevenir la radicalització violenta de persones vulnerables.

Des d'aquesta perspectiva, és imprescindible tenir present el paper que juguen les famílies de les persones que es troben a la presó, amb l'objectiu d'enfortir els factors protectors individuals i familiars.

Aquesta *Guia* se centra en la detecció i intervenció dels factors de vulnerabilitat de les famílies que poden conduir els seus membres a un procés de radicalització violenta.

L'objectiu d'aquesta *Guia* és proporcionar eines als professionals de treball social de l'àmbit penitenciari que ajudin a la detecció de factors de risc que poden conduir a processos de radicalització violenta.

El fenomen de la radicalització violenta és de gran complexitat, motiu pel qual els professionals de primera línia necessiten un marc de treball que els proporcioni eines per al desenvolupament de les seves competències en aquesta matèria.

La radicalització violenta és un procés, i com a tal ofereix als professionals l'oportunitat de detectar-la i planificar una intervenció orientada a prevenir-la.

3. Autoria

Antònia Ariza, treballadora social de la Secció de Serveis Socials en l'Àmbit d'Execució Penal de Lleida

Neus Cortès, cap de programes de treball social del CP Quatre Camins, Àrea de Serveis Socials d'Execució Penal de Barcelona

Mercè Herrera, treballadora social de l'Àrea de Serveis Socials d'Execució Penal de Barcelona

Isabel Martín, treballadora social de l'Àrea de Serveis Socials d'Execució Penal de Barcelona

Raquel Robalo, Servei de Medi Obert i Serveis Socials de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima

Erika Santamaria, treballadora social de l'Àrea de Serveis Socials d'Execució Penal de Barcelona

Saray Valdivieso, psicòloga de la Unitat de Programes d'Intervenció Especialitzada de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima

4. Col·laboracions

Les persones expertes amb qui hem comptat durant el procés d'elaboració de la *Guia* i que han ajudat a crear coneixement i debat sobre la matèria han estat les següents:

Zyab Ibañez, doctor, investigador de l'[Institut de Govern i Polítiques Públiques de la Universitat Autònoma de Barcelona \(IOP-UAB\)](#) i coordinador del [Projecte MATES-UAB](#), un projecte multiagència d'estratègies de sortida per a joves radicalitzats (Agency Training Exit Strategies for Radicalised Youth) finançat per la Comissió Europea, Direcció General d'Interior, Fons de Seguretat Interna i Policia (2014-2020).

Òscar Negrero i Laia González Prádanos, tècnics del Servei de Mediació Comunitària de l'Àrea de Seguretat, Convivència i Civisme de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat. Van fer una exposició on es va explicar i compartir l'experiència del seu ajuntament en el desenvolupament del Pla de prevenció de la radicalització violenta.

Albert Camaras, de l'[Institut Internacional per a l'Acció No violenta](#), pel seu paper en l'Observatory to Prevent Extremist Violence (OPEV). Va oferir una sessió sobre les bases teòriques de l'Observatori, des del concepte de radicalització violenta, els vectors que la causen i els possibles punts d'intervenció que es poden donar des de la societat civil.

Mustapha Ben el Fassi, president del Consell Islàmic de Terrassa, que va explicar experiències realitzades en diversos municipis de Catalunya amb joves i famílies. Va destacar la importància de les accions comunitàries amb tots els col·lectius i actors, inclosos els imams.

Rachid el Younoussi, llicenciat en Filosofia, responsable del Centre Social DARNA, que treballa per a la integració de menors no acompanyats, situat al barri del Raval de Barcelona, director d'[Infotalqual](#), un mitjà especialitzat en el moviment gihadista global.

Moussa Bourekba, investigador del [Barcelona Centre for International Affairs \(CIDOB\)](#). A la sessió es van tractar els reptes per a la prevenció de la radicalització a partir de la definició del concepte, des de diverses aproximacions (ciència política, antropologia, sociologia, etc.), posant l'èmfasi en la diferència entre radicalització cognitiva (o de les idees) i conductual (o de comportament). En segon lloc, es va parlar dels desafiaments actuals en l'àmbit de la prevenció de la radicalització. Finalment, es va treballar en grups sobre el "[Decálogo para una política local de prevención del extremismo violento](#)" (Dídac Amat, Moussa Bourekba y Blanca Garcés, 2019).

Volem agrair a totes aquestes persones, expertes en la matèria, la seva col·laboració en les sessions de treball del [Programa Compartim](#) dutes a terme al [CEJFE](#), i també a les persones que hi han assistit com a públic i que han compartit el seu saber i les seves reflexions en els debats creats entorn del fenomen. Un agraïment molt especial a les caps de secció i de servei dels Serveis Socials de l'Àmbit de l'Execució Penal per facilitar sempre la participació de les redactores a totes les reunions. També gràcies per les aportacions tant durant les sessions de la CoP com al document del personal de l'Àrea d'Informació i Seguretat, Txus Martínez, Fatima Taali, Trini Miñán. Una especial menció a Edu Bada, les intervencions del qual va obrir noves idees i debats que hem pogut incorporar al document.

Gràcies, sempre, a Glòria Díaz, Carme Vivancos i altres companyes del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada per la seva paciència en el lliurament d'aquest document i en tota la logística i facilitats que ens han donat per poder realitzar aquest treball. També volem donar les gràcies a les companyes i els companys de la Secretaria que han revisat i seguit el procés de redacció d'aquesta *Guia*.

Gràcies a tothom per fer un treball col·laboratiu com aquest que us presentem, i que desitgem que resulti d'utilitat. Segur que hi ha coses a millorar, però creiem fermament que és un bon treball que pot ajudar en la pràctica diària. Aquest ha estat el nostre principal objectiu i motivació. Esperem haver-lo acomplert.

5. Context: per què neix la *Guia*?

El projecte Local Institutions Against Extremism (LIAISE) 2, liderat per [European for Urban Security \(EFUS\)](#), ha impulsat, amb el suport financer de la Comissió Europea, el desenvolupament de diversos projectes pilot preventius de la radicalització violenta per part de diverses autoritats locals i regionals, entre les quals hi ha el Departament de Justícia i la [Confederation of European Probation \(CEP\)](#). En aquest context, l'any 2017 es va portar a terme una activitat pilot l'objectiu de la qual ha estat la formació conjunta de treballadors socials de presons i delegats de mesures penals alternatives centrada en la millora del coneixement del procés de radicalització violenta. Aquesta formació va comptar amb la col·laboració de dos experts europeus: Olivier Vanderhaeghen, expert en projectes de prevenció comunitària al districte de Molenbeek (Brussel·les), i Saliha Ben Ali, fundadora de [Society Against Violent Extremism \(S.A.V.E\) Belgium](#), organització no governamental que va néixer per donar suport a les famílies en la prevenció de la radicalització violenta, especialment dels joves.

Aquesta activitat generà el document "[La prevenció de la radicalització violenta. De la comprensió a la prevenció del fenomen](#)", publicat en línia en quatre idiomes (català, castellà, anglès i francès).

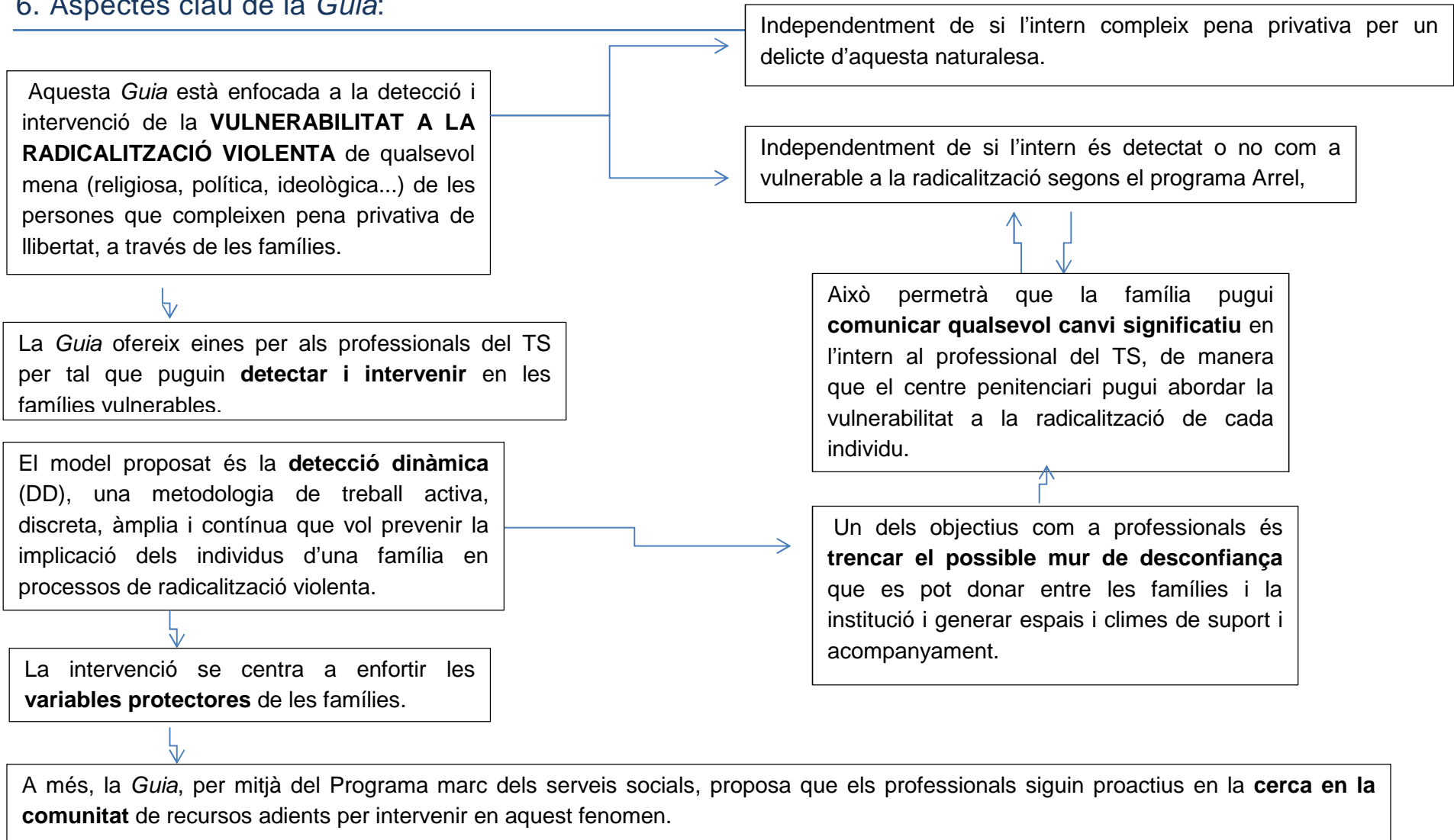
Finalitzada la formació de LIASE 2, la SMPRAV planteja la necessitat d'elaborar una guia sobre la prevenció de la radicalització violenta a través de les famílies. Amb aquest objectiu es constitueix una comunitat de pràctica (en endavant CoP), d'on surt un grup específic de professionals encarregat de portar a terme la redacció de la *Guia*. La CoP ha disposat de la col·laboració d'experts nacionals i internacionals que han aportat el seu coneixement en la matèria. Aquesta col·laboració, continuada en el temps, ha generat un procés d'aprenentatge dinàmic que l'equip de redactores ha reflectit en aquesta *Guia*.

De manera paral·lela, des de la SMPRAV s'han impulsat diverses iniciatives orientades a la prevenció, detecció i intervenció de la vulnerabilitat a la radicalització violenta que han estat dissenyades per configurar un model d'intervenció únic.

La primera acció ha estat el desenvolupament d'un programa pilot per prevenir la radicalització violenta als centres penitenciaris catalans, el Programa arrel. Aquest programa, a més de revitalitzar activitats que assegurin un bon clima social al centre basades en la promoció de la tolerància i el respecte intercultural i interreligiós, orienta els professionals en la detecció d'individus vulnerables a la radicalització violenta. En cas d'identificar-ne, el programa proporciona eines per articular una intervenció individual centrada en l'enfortiment de les variables protectores i la capacitat de la persona per enfrontar-se a situacions crítiques, com la possible captació per part de grups extremistes que legitimen l'ús de la violència.

Alguns exemples que proposa el Programa arrel per a la intervenció amb d'individus vulnerables són la millora del pensament crític, potenciar la resiliència o connectar-los a una xarxa de suport familiar i/o comunitari positiva. Aquesta intervenció es desenvolupa tant en espais de tutoria individual com en intervencions grupals dels programes ja existents; programes als quals es dota de contingut específic preventiu de la radicalització violenta amb la intenció d'evitar l'estigmatització de determinades persones o col·lectius.

6. Aspectes clau de la Guia:

6.1 Definicions

En aquest apartat es vol fer una aproximació a alguns conceptes que apareixen a la *Guia* amb l'objectiu de facilitar la seva lectura i comprensió.

Procés de radicalització: és un procés individual o col·lectiu pel qual –generalment en una situació de polarització política, social, econòmica, etc.– les pràctiques normals de diàleg, compromís i tolerància entre actors polítics i grups amb interessos divergents són abandonades a favor d'un creixent compromís de participar en tàctiques de confrontació en la gestió de conflictes.

Aquestes tàctiques poden incloure:

- L'ús de pressions i coaccions.
- Diverses formes de violència política que no siguin el terrorisme.
- Actes d'extremisme violent en forma de terrorisme i crims de guerra.

Per tant, aquest fenomen es pot considerar com una via cap a diverses formes d'extremisme, de dretes o esquerres, anarquista o religiós, o fins i tot ecologista.

Vulnerabilitat: s'ha definit com un augment del risc d'incórrer en un error. Descrit per Hurst S. a "Protecting vulnerable persons: an ethical requirement in need of clarification" com la protecció dels individus vulnerables, requereix un enfocament de diagnòstic que inclou identificar el mal que els afecta, la font de vulnerabilitat i les proteccions existents, així com identificar les persones que participen en el deure de protecció dels vulnerables.

Resiliència: la resiliència es defineix com la capacitat dels éssers humans sotmesos als efectes d'una adversitat de superar-la i fins i tot de sortir enfortits de la situació. Teoria desenvolupada, entre d'altres, per Boris Cyrulnik.

Pensament crític: és un tipus de pensament que es proposa analitzar o avaluar l'estructura i consistència dels raonaments, particularment opinions o afirmacions que la gent accepta com a veritables en el context de la vida quotidiana. Aquesta avaluació pot basar-se en l'observació, en l'experiència, en el raonament o en el mètode científic. El pensament crític es basa en valors intel·lectuals que tracten d'anar més enllà de les impressions i opinions particulars, per la qual cosa requereix claredat, exactitud, precisió, evidència i equitat. Té, per tant, un vessant analític i un altre d'avaluador. Encara que fa servir la lògica, intenta superar-ne l'aspecte formal per poder entendre i avaluar els arguments en el seu context i proporcionar eines intel·lectuals per distingir el que és raonable del que no ho és, el que és vertader del que és fals.

Extremisme violent: es defineix com el moviment que defensen persones que no accepten el pluralisme (ideologia dogmàtica) i intenta crear una societat homogènia. En l'extremisme violent existeix un programa polític molt rígid i amb valors antidemocràtics violents (Schmid, 2013).

Violència de justificació ideològica:

Quan parlem d'extremismes violents, fem referència aquelles ideologies que justifiquen la violència com a mitjà lícit per assolir un objectiu. La violència de justificació ideològica és diferent d'altres tipus de violència perquè les ideologies acostumen a aportar un component de:

- **Legitimitat** de la violència basada en la **autodefensa i la vulneració** del drets del grup.
- Component **prosocial** on la persona **no exerceix la violència per treure'n un profit**, sinó pel bé d'un grup o una idea
- Component **èpic** que justifica el sacrifici personal.
- Binarització de les anàlisi de la realitat. Nosaltres o ells.
- Els grups o persones que no comparteixen la ideologia són tots iguals i esdevenen enemics. I l'heretge o el traïdor són pitjors que els infidels o els enemics.

Això ens aporta dues vies d'arribada o captació:

- **Des de la violència a la ideologia**
- **Des de la ideologia a la violència**

En el marc legal actual tant les accions violentes com la promoció de les ideologies que en donen suport poden suposar un delictes i ser subjectes de retret penal. Per aquest motiu, les persones que compleixen una pena de presó poden haver comès delictes violents o no. Al llarg de la guia farem servir conceptes com "extremisme violent", "radicalització" o "Violència de motivació ideològica" amb un significat equivalent. Som conscients que existeix un profund debat a nivell acadèmic i professional sobre aquests termes i, sense negar-ho, l'ús equivalent dels diferents termes es fa servir només per facilitar la lectura de la guia.

7. Entendre la radicalització violenta i el paper que juguen les famílies en la seva prevenció. Rol del treballador social

És fonamental distingir entre radicalització i radicalització violenta. Tothom pot presentar idees radicalitzades en determinades qüestions o aspectes referents a la ideologia social, política o personal, però aquesta posició davant certs temes no és reprobable i és respectable; el problema apareix quan la ideologia aprova l'ús de la violència.

Diferents estudis i investigacions han demostrat el paper fonamental que tenen les famílies en el processos de radicalització, tant per acció com per omissió. En aquest sentit, en l'àmbit del treball social i en àmbit penitenciari, el nostre rol esdevé fonamental a l'hora de detectar i prevenir, mitjançant les famílies, el desenvolupament d'aquests processos que poden conduir a la violència.

7.1. Quina és la radicalització que condueix a la violència i com reconèixer-la?

La radicalització que condueix a la violència és el procés pel qual una persona adopta un sistema de creences extremistes que té com a objectiu promoure una ideologia, projecte polític o causa com a mitjà de transformació social. Per a aquesta persona, el projecte inclou la possibilitat/voluntat de fer servir, animar o facilitar la violència.

Tots els especialistes estan d'acord que el perfil tipus no existeix, cada situació és única. Tanmateix, hi ha comportaments que poden ser indicis d'un procés de radicalització violenta.

Alguns d'aquests comportaments que poden estar vinculats a un procés de radicalització violenta són:

- **Canvi abrupte en el comportament**, desinterès sobtat per l'entorn (de persones amb qui es relacionava, d'activitats que feia...).
- **Acostament a persones o grups d'ideologia extremistista violenta.**
- **Pèrdua dels lligams amb els membres de la família i/o les amistats** per mantenir la companyia exclusiva d'un nou cercle de coneguts o amics.
- **Justificació de l'ús de la violència** en defensa d'una causa o ideologia.

Cal entendre que aquests indicadors no són un senyal inequívoc de radicalització violenta, i que aquesta també es pot produir sense que es detectin aquests indicadors.

Una de les funcions principals del professional del treball social és l'atenció a les famílies. En l'àmbit penitenciari aquest és qui esdevé el nexa vinculant entre les persones internes, el procés d'execució penal, les famílies i la comunitat. Aquest context comporta actuacions d'intervenció amb les figures de referència principals (familiars o altres

persones de suport) i amb els recursos socials de la comunitat, les quals requeriran fer ús de les tècniques i eines necessàries associades al desenvolupament de les competències professionals.

Sobre la base d'alguns dels principis rectors del treball social que han d'inspirar la pràctica professional, s'identifiquen els següents com a prioritaris en l'objectiu del present document:

- **La universalitat** s'ha d'orientar al suport necessari en les diferents fases del procés penitenciari.
- **L'especialització** es visualitza per la presència transversal en els programes que es desenvolupen en els centres penitenciaris.
- **La integració comunitària** s'orienta al manteniment de la vinculació de les persones sotmeses a una mesura penal amb el seu entorn de relació. En aquesta línia, el treball, individual o grupal, que es porta a terme manté aquesta perspectiva a fi de facilitar els processos d'adaptació de la mateixa persona penada i d'oferir als seus familiars o referents eines de gestió emocional en el procés penitenciari.
- **La qualificació** assenta les bases en l'exercici de les funcions i en la identificació del rol professional.
- **La millora** orientada sempre a provocar el canvi que faciliti la modificació de les variables relacionades amb l'activitat delictiva promovent l'autonomia personal i potenciant els propis recursos.

Tot professional de treball social inicia l'atenció a la persona i a la seva família, comprenent i valorant la seva individualitat i la seva situació particular, amb una mirada globalitzadora. A partir del que s'esdevé quotidianament en les famílies, s'intervé a diferents nivells, conjuntament amb altres professionals de la xarxa comunitària, i se les acompanya durant tot el procés per contribuir a aconseguir que siguin protagonistes del seu canvi, que creixin i es desenvolupin amb més satisfacció i benestar.

7.2. Per què la família és important per a la prevenció de la radicalització violenta?

La família s'entén com un grup social primari que té funcions essencials per als individus, com la socialització dels seus membres i la cobertura de les seves necessitats bàsiques (Escartín, 1992).

La família transmet als seus membres els seus propis valors ètics i morals, creences (religioses, ideològiques...), així com la manera de relacionar-se amb el seu entorn i d'afrontar les diferents situacions vitals. La família pot ser un dels factors més influents en la capacitat de resiliència de l'individu, ja que part d'aquesta resiliència s'aprèn en l'àmbit familiar adquirint habilitats per fer front a les dificultats, i per aquest motiu la família ha de ser considerada una part clau per a la detecció, prevenció i protecció de les persones en risc de radicalització violenta.

La família esdevé l'observadora directa dels canvis en els comportaments en algun dels seus membres. La detecció d'aquests canvis es genera a partir de l'exploració de l'entorn familiar per part del professional, independentment que hi hagi hagut verbalització explícita o no per part de la família.

Considerem que la col·laboració de les famílies és clau en la prevenció primària, que actua abans de l'aparició del recurs a la violència o del procés de radicalització.

La família pot esdevenir un element protector activant la seva capacitat de resiliència, entenent-la com la capacitat per reorganitzar-se després d'una adversitat amb més força i amb més recursos que abans. És un procés actiu i dinàmic de creixement en resposta a les crisis i els desafiaments.

En aquells entorns familiars en què les actituds, conductes, comportaments o discursos es valorin com a afavoridors de situacions de risc, s'han d'identificar, potenciar i promoure els factors protectors.

El professional del treball social de l'àmbit penitenciari contribueix al desenvolupament de relacions constructives, de confiança i de compromís amb les famílies de les persones internes per tal d'enfortir els vincles d'aquestes amb la institució i amb els recursos de la comunitat.

Els individus que es troben en risc de radicalització violenta o radicalitzats, si són coneixedors de la relació de confiança existent entre la seva família i el treballador social, mostren més predisposició a treballar i comunicar-se amb aquest professional.

8. Model de detecció dinàmica i actuació en la prevenció de la radicalització violenta a través de les famílies

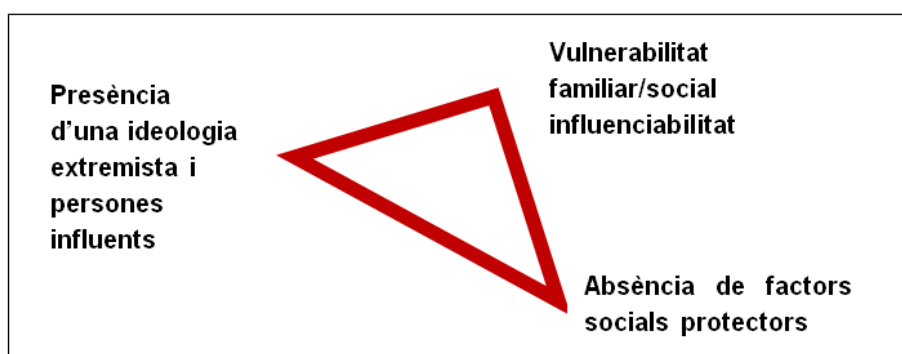
El model de detecció dinàmica (DD) és una metodologia de treball activa, discreta, àmplia i contínua que vol prevenir la implicació dels individus en processos de radicalització.

8.1. Detecció dinàmica

Per facilitar la detecció de famílies o d'entorns vulnerables a la radicalització violenta, es proposa un model d'indicadors que es basen en la detecció dinàmica.

Aquest procediment permet:

- **La detecció i avaluació** de persones en risc de radicalització violenta.
- **La intervenció** a través de les entrevistes familiars, les visites domiciliàries o en qualsevol altre moment en què el professional del treball social mantingui contacte amb les famílies.
- El seu **seguiment**.

Il·lustració 1: triangle que guia la DD (adaptat de Counter- Extremism Strategy 2015)

- **La vulnerabilitat familiar/social:** s'objectiva per mitjà d'indicadors familiars i personals que posen de manifest que l'individu / la família ha conformat una estructura de pensament concreta, rígida i poc crítica. La manca de seguretat personal, de raonament crític, d'autoestima, de criteri i el gregarisme, entre d'altres, serien indicadors relacionats amb aquesta definició de vulnerabilitat. La vulnerabilitat, traduïda com a "influenciabilitat", pot estar vinculada també a determinats elements com la insatisfacció social o la frustració social.
- **Absència de factors socials protectors:** entesa com el distanciament de l'entorn familiar, social i/o comunitari.
- **Presència d'una ideologia extremista i/o de persones influents:** l'apropament ideològic, actitudinal i/o conductual cap a idees extremistes i/o radicals o l'acostament a persones d'aquestes característiques.

Serà la **triangulació dels diferents indicadors** (presència alta en un indicador de cada un dels tres eixos) el que orientarà el risc de l'individu/família de radicalització violenta i el que guiarà la intervenció. Cal abordar aquesta etapa d'avaluació amb precaució.

Un sol indicador difícilment pot assenyalar algun element concret pel que fa a la radicalització potencial d'una família.

8.2. Indicadors de vulnerabilitat a la radicalització violenta mitjançant les famílies

DETECCIÓ DINÀMICA				
INDICADORS DE VULNERABILITAT A LA RADICALITZACIÓ VIOLENTA DE LES FAMÍLIES				
(d'un o de diversos membres)				
Eix 1: vulnerabilitat familiar/social				
A) Greuges ambientals, històrics o socioeconòmics		B	M	A
1. La família se sent victimitzada.	La família se sent víctima i així ho verbalitza. Aquest sentiment pot tenir origen en el fet d'haver patit violència a causa de la seva nacionalitat, origen cultural o ideologia, o d'haver estat víctima d'algun delictes (de qualsevol tipus) o haver patit maltractaments a la comunitat.			
2. La família presenta un sentiment de greuge en relació amb el seu grup identitari.	La família verbalitza el sentiment de greuge del qual el seu grup de referència ha estat objecte: verbalitzacions que el seu grup de referència és menyspreat, menystingut, que està en desavantatge respecte d'altres grups, o sentiments de rebuig social en general.			
3. La família emet expressions verbals contra el govern les institucions o les administracions per (la percepció d') experiències de marginació, desigualtat, discriminació, persecució, denegació de drets i llibertats civils*.	La família emet expressions verbals contra les institucions democràtiques en general per vivències com les descrites en l'indicador anterior. (Aquest indicador ens ha d'ajudar a identificar si la ràbia i/o l'enuig és contra les institucions democràtiques en general o únicament presenta un discurs contrari a la institució penitenciària.)			
B) Rigidesa cognitiva/conductual		B	M	A
4. La família presenta una estructura de pensament rígid i poc crític.	La família mostra un pensament de tipus blanc o negre. Mostra dificultats per trobar matisos. Presenta forta inclinació per creure en la conspiració.			

5. La família presenta una participació rígida i excloent en pràctiques religioses o culturals.	No permeten la pràctica religiosa/cultural de manera diferent de la seva. Volen que els altres actuïn com ells consideren adient. Volen mantenir una actitud irreprotxable.			
6. La família mostra rebuig de grups socials, religiosos o culturals diferents del seu.	Mostren hostilitat cap a d'altres persones o grups diferents del seu o bé mostren una actitud defensiva davant d'ells.			
7. La família té conflictes o coacciona altres membres de la família per fer-los seguir les normes del grup.	Obliga a seguir normes als altres membres de la família. Si creu que un altre membre no es comporta com ells consideren apropiat, hi entren en conflicte. També genera conflicte si algun membre de la família discrepa de la seva manera de pensar o actuar.			
8. La família presenta una visió de nosaltres contra els altres.	Mostren una visió polaritzada del seu grup de pertinença i la resta. Verbalitzen que consideren la societat com l'enemic. Expressen sentiments de frustració i ressentiment contra la societat.			
C) Interacció social		B	M	A
9. Desconnexió de l'anterior comunitat*.	La família ha deixat de relacionar-se amb el grup d'amistat o de persones amb qui habitualment ho feia sense motiu aparent (com podria ser un canvi de domicili), o sembla que ja no es fan amb un grup de persones amb qui es relacionaven fins al moment, o han deixat d'assistir a les activitats que anteriorment feien. (El que és rellevant d'aquest indicador és detectar un canvi significatiu: p. ex., un membre jove de la família jugava a futbol habitualment amb l'equip del barri i ara ha deixat de fer-ho).			
10. Canvi abrupte en la manera d'actuar d'alguns dels membres.	La família mostra un canvi abrupte en la seva manera de ser, o mostren un recent sentiment de superioritat. O han deixat d'assistir a les entrevistes amb el professional del treball social. O han deixat d'interessar-se per l'evolució del seu fill.			

<p>11. Violència d'algun membre de la família.</p>	<p>Algun membre de la família ha comès un delictes amb violència o presenta història de violència, pertany a una banda criminal, defensa la violència com a forma de resoldre els problemes, aprova de manera oberta els atacs o la mort de civils o expressa fascinació per l'ús de la violència.</p>			
<p>Eix 2: absència de factors protectors</p>				
<p>D) Xarxa de suport social</p>		<p>B</p>	<p>M</p>	<p>A</p>
<p>12. La família es troba aïllada del seu entorn social/comunitari.</p>	<p>La família no es relaciona amb els veïns de la comunitat o del barri, ni amb els serveis, entitats...; només mantenen contacte amb el seu grup de referència.</p>			
<p>E) Plans de futur</p>		<p>B</p>	<p>M</p>	<p>A</p>
<p>13. La família no presenta projecció de plans de futur.</p>	<p>Manca de plans de futur estructurats. Expressen sentiment de buidor, de no tenir il·lusions. O dificultats d'inclusió social, per exemple, per dificultats per regularitzar la situació administrativa d'algun membre.</p>			
<p>Eix 3: presència d'una ideologia extremista</p>		<p>B</p>	<p>M</p>	<p>A</p>
<p>14. Contacte amb grups extremistes*.</p>	<p>La família manté contacte amb persones amb lideratge carismàtic envers una ideologia o religió, amb persones amb idees extremistes i/o fanàtiques, demonitza tot el que no s'identifiqui amb les seves creences, manté relació directa i identificació emocional amb persones radicalitzades, o presenta un discurs messiànic clarament estructurat.</p>			
<p>Valoració global i/o notes complementàries:</p>				

8.3. Interpretació dels indicadors

La puntuació es fa seguint aquest esquema:

B= Baixa vulnerabilitat (0-25)

M= Mitjana vulnerabilitat (25-75)

A= Alta vulnerabilitat (75-100)

Es determina que per valorar que hi ha vulnerabilitat a la radicalització violenta hi hagi com a mínim un indicador respost amb ALT en cadascun dels eixos de la detecció dinàmica. A més presència d'indicadors, més risc de vulnerabilitat i més necessitat d'articular accions que enforteixin les variables protectores de la família.

Els indicadors marcats amb * són especialment rellevants, i fan recomanable d'aprofundir en l'entrevista individual amb la família en aquells aspectes que generin més coneixements sobre el possible inici d'un procés de radicalització violenta.

Aquests indicadors estan destinats a donar suport al treballador social i ajudar-lo en la identificació de les persones o famílies vulnerables a la radicalització violenta.

Atès que es tracta d'una avaluació dinàmica, la valoració permet que en les properes revisions del cas es pugui observar si després de la intervenció realitzada s'ha produït algun canvi significatiu.

És clau recordar que es tracta d'una valoració de vulnerabilitat a la radicalització violenta i no d'una valoració d'inici d'un procés de radicalització violenta.
--

9. Pautes d'actuació

Una vegada feta la valoració i interpretació dels indicadors de la detecció dinàmica, el treballador social seguirà les pautes que s'assenyalen a continuació:

- **A nivell institucional**, el circuit establert és el següent:

1. Comunicar la situació al cap de programes de treball social
2. Informar l'equip multidisciplinari (EMD) i el cap de programes d'atenció especialitzada.
3. Un cop informats, els comandaments valoraran la necessitat de traslladar la informació a la direcció del centre.
4. La direcció del centre prendrà la decisió d'informar l'Àrea d'Informació i Seguretat (AIS).

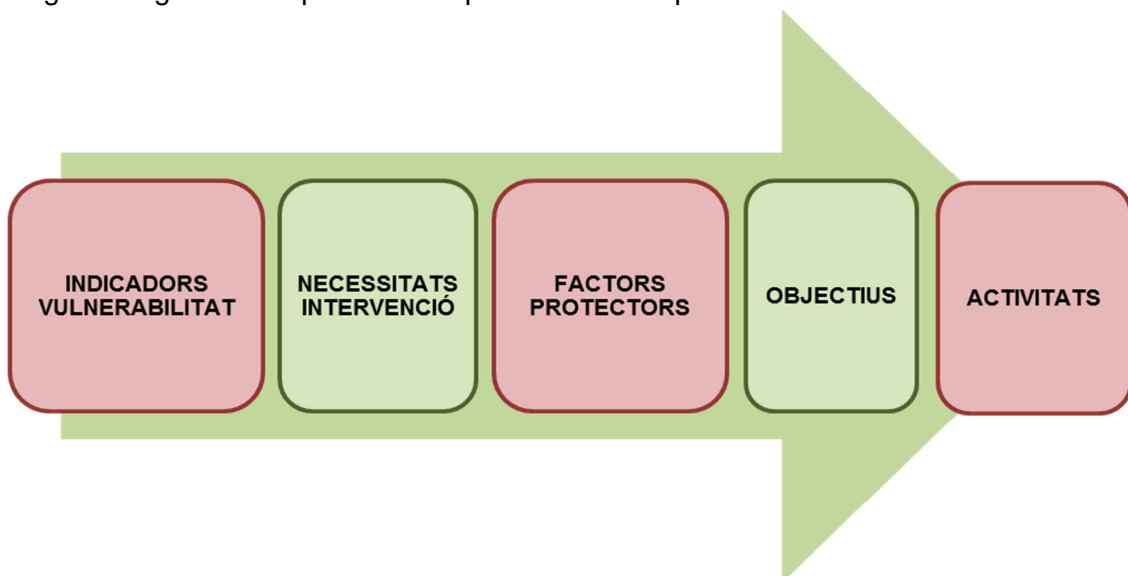
Cal destacar que la informació, tant d'individus vulnerables com de famílies vulnerables a la radicalització violenta, ha de ser compartida entre els diferents professionals de l'EMD per ajustar els plans d'intervenció.

- **A nivell d'intervenció social** cal abordar les necessitats detectades, independentment de quina sigui la valoració de vulnerabilitat a la radicalització violenta.

Sobre la base dels indicadors de vulnerabilitat que els treballadors socials hagin observat mitjançant la detecció dinàmica, s'identifica un conjunt de necessitats d'intervenció que cal abordar per enfortir els factors protectors de les famílies. En aquest sentit, el quadre següent concreta **quins objectius** es poden plantejar per potenciar cada factor protector i mitjançant **quines activitats** es poden assolir.

Posar la mirada en els factors protectors permet un enfocament positiu que és el fonament d'una autèntica prevenció enfocada a mitigar els riscos de radicalització violenta.

Al gràfic següent es representa el que s'acaba d'explicar:

9.1. Objectius i activitats per a cada factor protector

OBJECTIUS I ACTIVITATS PER A CADA FACTOR PROTECTOR				
1. Vulnerabilitat familiar/social				
Indicadors de vulnerabilitat en famílies	Necessitats d'intervenció	Factors protectors	Objectius	Activitats
<ul style="list-style-type: none"> - Desconnexió de l'anterior comunitat. - La família no presenta projecció de plans de futur. - La família presenta sentiment de greuge en relació amb el seu grup identitari. - La família se sent victimitzada. - La família es troba aïllada del seu entorn social/comunitari. 	<ul style="list-style-type: none"> - Protegir la família de sentiments de frustració i insatisfacció social. 	<ul style="list-style-type: none"> - Suport familiar/social. - Resiliència. 	<ul style="list-style-type: none"> - Promoure suport social. - Identificar les necessitats implícites de les famílies en relació amb els sentiments de frustració i insatisfacció social. - Habilitar i empènyer les famílies a participar activament i a expressar-se en una experiència democràtica per desenvolupar habilitats de lluita pacífica i de resolució de conflictes. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vincular les famílies a entitats, xarxa comunitària, associacions de veïns, etc. - Abordar el problema del dolor social en la realitat d'una societat polaritzada, oferint espais d'escolta, d'acompanyament i suport, necessaris sobre una realitat comuna en molts fenòmens socials. - Treballar proactivament per reconvertir les situacions de desesperança, fracàs, frustració... de les famílies en una oportunitat de creixement o de canvi.

OBJECTIUS I ACTIVITATS PER A CADA FACTOR PROTECTOR				
2. Interacció Comunitària				
Indicadors de vulnerabilitat en famílies	Necessitats d'intervenció	Factors protectors	Objectius	Activitats
<ul style="list-style-type: none"> - La família emet expressions verbals contra el Govern, les institucions o les administracions. - Experiències (o percepció) de marginació, desigualtat, discriminació, persecució o denegació de drets i llibertats civils. - Algun membre de la família ha patit o ha exercit violència. 	<ul style="list-style-type: none"> - Protegir contra l'alienació política. - Protegir la família de percepcions distorsionades en relació amb el tracte institucional. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ciutadania democràtica. - L'administració i institucions públiques ofereixen: *Espais de ciutadania democràtica i participació social *Canals de visibilització de les comunitats més vulnerables 	<ul style="list-style-type: none"> - Connectar les famílies amb associacions, entitats, organismes, etc. que canalitzin de manera no violenta el malestar envers les institucions. - Suggestir activitats on es plantegin estratègies de resolució de problemes o de participació comunitària per modificar allò que no agrada de la societat. 	<ul style="list-style-type: none"> - Acompanyar-los a participar a xerrades d'associacions o entitats que treballin per lluitar contra el racisme, com per ex. SOS Racisme o similars. - Proposar la participació en la comunitat de veïns de manera activa (per fer-ho possible segurament és més efectiva la derivació a la xarxa primària, connectant-los amb els TS comunitaris o amb educadors de carrer). - Organitzar sessions grupals als serveis socials penitenciaris obertes a totes les famílies, dirigides pels TS, per abordar temes d'interès social. (Es podria donar l'opció que les famílies plantegessin quins són els temes que volen debatre.)

OBJECTIUS I ACTIVITATS PER A CADA FACTOR PROTECTOR**3. Presència de factors de risc**

Indicadors de vulnerabilitat en famílies	Necessitats d'intervenció	Factors protectors	Objectius	Activitats
<ul style="list-style-type: none"> - La família presenta una participació rígida i excloent en pràctiques religioses o culturals. - La família presenta una estructura de pensament rígid i poc crític. - La família té conflictes o coacciona altres membres de la família per fer seguir les normes del grup. - La família presenta una visió de nosaltres contra els altres. - Canvi abrupte en la manera d'actuar d'alguns dels membres. - Contacte amb grups extremistes d'alguns dels membres de la família. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ajudar els individus a resistir les influències de captació per part de grups extremistes. - Protegir les famílies o els individus de les crisis d'identitat i de pertinença. 	<ul style="list-style-type: none"> - Existència de líders carismàtics i referents positius que poden fomentar el pensament crític. - Existència d'estratègies d'afrontament i de resolució de problemes. 	<ul style="list-style-type: none"> - Fomentar el pensament crític. - Identificar possibles crisis d'identitat d'algun membre de la família. - Dotar les famílies d'estratègies d'afrontament i resolució de problemes. 	<ul style="list-style-type: none"> - Valorar la possibilitat de fer intervencions grupals obertes a totes les famílies orientades a fomentar el pensament crític. - Oferir a la família el contacte amb persones amb coneixement ampli (religiós, polític, etc.) que proporcionin una narrativa alternativa. - Suggestir la participació en actes comunitaris que fomentin la convivència intercultural, el diàleg i l'empatia. - Oferir informació d'actes vinculats a l'oci o al temps lliure per assistir a celebracions d'altres comunitats culturalment diverses. - Oferir a les famílies estratègies de resolució de problemes. P. ex., derivar la família a grups d'ajuda mútua o a espais on es percebin membres d'una comunitat i se senti acompanyada. - Promoure grups de famílies a serveis socials penitenciaris amb la col·laboració del psicòleg per tal de proporcionar a les famílies estratègies respecte d'això.

9.2. Síntesi de recomanacions en relació amb la intervenció

Aquestes recomanacions poden ajudar una família a potenciar la seva resiliència així com a millorar les relacions amb el membre de la família en risc de radicalització violenta.

- a) **Facilitar la connexió de les famílies potencialment radicalitzables amb la comunitat** promovent el seu contacte amb recursos comunitaris (mediadors de l'ajuntament del municipi on resideixin, associacions de veïns, activitats esportives, lúdiques, creatives, líders religiosos...). Quedar aïllat de les xarxes socials és un signe preocupant quan es tracta de processos de radicalització. A l'inrevés, reconstruir i tornar a connectar les famílies a una comunitat pot tenir una influència positiva sobre la família en general. La reconstrucció de les relacions dins de la comunitat pot suposar una comunitat confiada i compromesa. Els treballadors socials de serveis penitenciaris poden buscar lligams amb la comunitat per facilitar que actuïn com a gestors de canvis positius.
- b) **Derivar a recursos comunitaris** que puguin oferir intervenció a nivell afectiu, emocional i psicològic per tal de trencar les estratègies dels grups extremistes d'aïllar els individus del seu entorn social i familiar.
- c) **Capacitar els pares i les mares en habilitats de comunicació** per mantenir un contacte positiu per tal d'orientar sobre com millorar els vincles familiars, per exemple, mitjançant grups de famílies.
- d) **Facilitar l'entrada en grups de suport familiar** (del seu barri o municipi), on els familiars poden evitar l'aïllament social causat per l'estigmatització derivada de la vinculació a determinats grups radicals. Per exemple, si algun membre ha estat víctima d'assetjament escolar, proposar una activitat familiar per prendre consciència d'aquesta problema.
- e) **Donar a les famílies un canal** a través del qual puguin compartir queixes, però també experiències i errors dels quals els altres poden aprendre. Per exemple, a través de les associacions de veïns.
- f) **Ajudar les famílies a tenir més control de la situació**, a gestionar l'estrès i a desenvolupar mecanismes per fer front als greuges, traumes i altres problemes psicològics que hi pugui haver. Per exemple, derivació a recursos especialitzats en el treball amb famílies.
- g) **Buscar intervencions creatives i pragmàtiques**, pensant de vegades de manera diferent, per satisfer altres necessitats familiars que també poden tenir un efecte rehabilitador. En molts casos la radicalització no és l'únic repte que afronta una família. Hi ha necessitats més estructurals, com manca d'ocupació o d'educació, manca de xarxes socials, problemes econòmics, manca de comunicació familiar, etc. Un exemple d'acció creativa seria el cas d'un noi dels Boixos Nois sense sortida laboral, al qual s'orienta a fer un curs d'il·lustració, atès que té habilitats en el dibuix. Posteriorment, es dedica a pintar cascos de moto i pilotes de futbol amb motius esportius, que acaben venent-se amb molt d'èxit.

- h) Abordar la ideologia directament en un primer moment és contraproductiu;** no seria una bona estratègia confrontar la veracitat o legitimitat ideològica en relació amb determinades creences o pensaments. És millor treballar per mitjà d'un referent vàlid o legitimat per la persona o família amb qui estem intervenint.
- i) Evitar el “buit” en la identitat quan es treballa amb persones,** especialment joves. Aquest buit pot conduir a situacions de crisi. Sovint els joves adopten un esperit extremista que els ajuda a formar la base de la seva identitat i a respondre preguntes difícils sobre què és correcte i incorrecte. Desaprovar o deslegitimar aquesta mentalitat pot generar una crisi d'identitat que pot donar lloc a comportaments impulsius o violents. Per tant, és important evitar aquest buit treballant des d'un enfocament basat en l'acceptació per reconstruir la seva visió del món.
- j) Treballar temes relacionats amb l'honor i amb els tabús** que influeixen en la dinàmica familiar i en la construcció d'identitat. Els casos de radicalització dins de les famílies sovint poden estar relacionats amb determinades dinàmiques familiars que poden esdevenir un obstacle per al desenvolupament de la identitat dels membres més joves de la família. Hi pot haver problemes d'honor i de regles no escrites (per exemple, sobre la defensa de l'honor familiar). Ignorar temes importants relacionats amb el trànsit a l'edat adulta (sexualitat, relacions home-dona, etc.) pot conduir els joves a buscar informació en altres llocs. En abordar preguntes i necessitats en els joves d'una manera saludable, també en àrees tabú, els grups extremistes tenen menys espai per reclutar nous membres. Els professionals que treballen amb famílies han de ser conscients d'aquestes dinàmiques i incloure-les en les seves intervencions.
- k) Supervisar l'ús de les noves tecnologies i internet per part dels pares** ha de ser un element que cal treballar en l'àmbit familiar. I per aquest motiu cal facilitar als pares els mitjans necessaris per familiaritzar-se amb les plataformes en línia i detectar possibles contactes, pàgines, missatges, etc. que puguin induir a comportaments radicals i violents.
- l) Mitigar els efectes greus de l'ingrés a presó** per un delictes relacionat amb la radicalització violenta d'un membre de la família sobre la resta, atès que aquestes conductes es poden reproduir.

10. Suggestiments per a les entrevistes familiars i individuals

Aquests suggeriments estan basats en diverses fonts consultades, tant d'àmbit nacional com internacional, i han estat adaptats al nostre context.

- a) Preguntar sobre les necessitats: oferir solucions i ajuda. Adoptar una aproximació comunicativa i no de control, per evitar causar un sentiment d'estar sota vigilància o sospita que, finalment, pot crear en la persona un hermetisme.
- b) Evitar tractar la persona com a víctima: la guia del Canadà parla de compassió, però des del punt de vista d'ajuda; potenciar els aspectes positius de la vida de la persona, empoderar-la.
- c) Mostrar respecte i empatia per la persona sense prejudicis ni estigmatització, i això crearà un clima d'ajuda i confiança.
- d) Utilitzar totes les eines possibles per motivar el canvi fent ús de les tècniques de l'entrevista motivacional.
- e) En el cas de famílies provinents d'altres països amb cultures o religions diferents, i sempre que sigui possible, crear espais de comunicació entre l'intern i la família per abordar temes com ara la convivència i l'harmonització de les dues cultures (la d'origen i la d'adopció).
- f) Centrar-nos més en el projecte de vida o de futur de la persona que no pas en el fet de "trobar pistes" (la nostra tasca no és ni d'investigació ni policial).
- g) Intentar aprofundir en els motius pels quals una persona es vincula a un grup d'ideologia extremista: crisi d'identitat, motius socials (manca de feina, desvinculació de la família, aïllament social...) i, en funció d'això, pensar en intervencions específiques per abordar aquests aspectes.

11. Model d'intervenció en l'àmbit penitenciari

A continuació s'especifiquen els passos que orientaran la intervenció del treballador social en cas de detecció de risc de vulnerabilitat:

- **1. Identificació d'indicadors de vulnerabilitat en l'intern i en el seu entorn familiar.**

Segons el model de detecció dinàmica que s'ha exposat anteriorment (veg. el punt 8.1.).

- **2. Visita a domicili i coordinacions amb els professionals de l'entorn de la persona i de la família**

Mantenir contacte amb la família i amb l'entorn és la manera adequada de fer el seguiment, i en aquest sentit una visita a domicili facilitarà una comunicació amb la família en un context més confortable per a ells. La visita al domicili ajuda el professional a conèixer les dinàmiques familiars i a detectar factors protectors i de risc.

L'apropament al domicili i a l'entorn familiar pot ser un element facilitador per trencar possibles dinàmiques de desconfiança cap a la institució o cap al professional. Aquesta acció permetrà que puguem manifestar a les famílies la nostra voluntat d'acompanyar-les en el moment que ho considerin necessari.

Conèixer les entitats i serveis amb les quals les famílies estan vinculades ens permetrà compartir informació i dur a terme accions conjuntes.

- **3. Reunió de l'equip multidisciplinari (REM)**

L'intercanvi d'informació objectiva i valorativa dels professionals de l'EMD dona diferents perspectives del cas i permet una millor comprensió dels riscos i factors de protecció existents.

L'avaluació del cas en REM permetrà dissenyar la intervenció interdisciplinària tenint en compte el moment en què es troba la família i/o la persona en risc de vulnerabilitat. La valoració de la intervenció ha de fer-se amb la periodicitat que estableixi la institució o l'equip de referència per tal d'adequar-la a les necessitats i els canvis que es produeixin.

- **4. Pla d'intervenció social: eines per donar suport a les famílies**

El professional, a través de la informació recollida en l'àmbit familiar i social, farà una avaluació dels riscos i necessitats en relació amb els indicadors de vulnerabilitat. Aquesta avaluació orientarà les intervencions pragmàtiques i creatives a realitzar. És important disposar d'un ventall de recursos per oferir atenció i suport a la família per tal de minimitzar els indicadors de vulnerabilitat.

La intervenció estarà orientada segons el quadre *Indicadors de vulnerabilitat i actuacions derivades* (veg. el punt 8.2.).

- **5. Avaluació del cas: seguiment del progrés i ajustament a la situació**

Aquest procés d'avaluació ha de ser dinàmic i continuat en el temps. Cal anar avaluant el nivell d'assoliment dels objectius plantejats i ajustar les següents accions en funció de l'evolució del cas.

12. Supòsit pràctic

Intern, a qui anomenarem Ahmed, que té 29 anys i és originari del Marroc. Compleix condemna a Brians per un delictes violent i és progressat a tercer grau de tractament. Amb anterioritat, havia estat ingressat al CP de Joves.

Prové d'una família d'origen formada pels pares, separats, i 5 fills. La dinàmica familiar va estar marcada per l'alcoholisme del progenitor i els maltractaments físics que exercia als fills i, sobretot, a la mare. Actualment, el pare viu a Bèlgica i, fruit d'una nova relació, té dos fills més, i la mare roman molt de temps al Marroc, atès que ha de cuidar un fill que té problemes psiquiàtrics.

Dels germans de l'intern que viuen a Catalunya, un viu a Blanes i està casat amb una noia catalana, i els altres dos resideixen a Barcelona amb les seves famílies adquirides. El primer presenta antecedents penals i penitenciaris. El domicili de referència és el d'una de les germanes, que està separada i té 3 fills petits, i viu al Raval.

Malgrat que té 29 anys, Ahmed té comportaments molt adolescents. Va estudiar fins l'ESO (Educació Secundària Obligatòria). Ha viscut la seva infantesa al barri del Raval. Ingressa a la Secció Oberta i, amb el consens dels professionals, planifica el seu PIT (programa individual de tractament). Finalitza els estudis de l'ESO, s'inscriu a un curs de cuiner i s'assessora sobre temes de documentació.

En el transcurs dels mesos, comença a presentar dificultats per assolir els objectius fixats, emet missatges contradictoris i es detecta consum de tòxics. L'equip multidisciplinari intenta reconduir la situació oferint-li recursos econòmics, de formació i explorant la seves dinàmiques familiars.

La treballadora social actual detecta en el discurs del jove algun indicador de possible radicalització que no s'ajusta a la imatge que té la família d'ell, fet que motiva la coordinació amb la treballadora social de centre penitenciari de procedència. Aquesta informa que durant el seu internament havia compartit cel·la amb l'imam del Raval.

Davant aquesta situació, la treballadora social fa una nova visita al domicili de la germana de l'intern per informar-la de la situació i corroborar possibles canvis de comportament. Un dels canvis més abruptes que havia fet era que els dissabtes i els diumenges, quan es reunia tota la família per celebrar que ja estava fora de la presó, després de dinar no compartia la tertúlia i marxava a l'habitació a cantar salms en àrab, tot i que no el parlava, i a llegir l'Alcorà, que s'havia convertit en el seu únic llibre de lectura. Respecte del seu caràcter, destaca la irritabilitat. En aquest punt, la treballadora social introdueix el tema de la possible radicalització, fet que la germana nega rotundament, malgrat que aquesta coneixia la convivència de l'Ahmed amb l'imam del Raval.

La treballadora social planteja la seva hipòtesi sobre la possible radicalització de l'intern a l'equip de tractament, que proposa de cenyir-se al SAM i al PIT; es valora també que el vegi la psicòloga.

Durant el transcurs del cas, l'intern rep uns diners i es compra unes sabatilles Nike i diu que anirà a la discoteca. Davant aquests signes, la treballadora social dubta de la seva

hipòtesi, ja que no veu que el consumisme sigui compatible amb la pràctica estricta musulmana.

Atès que el cas es complica i l'actitud de l'intern no canvia, la treballadora social proposa que l'Ahmed marxi a viure amb el seu germà a Blanes per desvincular-lo de l'entorn del Raval, ja que era un germà casat, amb un fill que anava a l'escola, i que estaven ben integrats amb la gent del poble. En visita al domicili, el germà ratifica la seva voluntat d'acollir-lo i d'oferir-li el seu suport. Quan se li introdueix el tema d'una possible radicalització, ho nega, i afirma que l'Ahmed mai no havia estat una persona religiosa, i que al Raval, des que ell era jove, sempre hi havia hagut grups radicals.

L'equip de tractament valora favorablement el trasllat a la Secció Oberta de Girona, però l'Ahmed continua molt vinculat a Barcelona amb l'excusa de visitar la seva família. Al cap de tres mesos, l'intern, amb un físic molt canviat i visiblement molt nerviós, demana de parlar amb la treballadora social i li diu que vol reingressar al centre penitenciari, i li assegura que si no ho fa s'evadirà. Aquesta li pregunta si té por de fer alguna cosa i ell només respon que no pot dir res. La treballadora social, davant l'actitud de pànic de l'intern, l'informa que el tornaran a ingressar i intenta tranquil·litzar-lo, reforçant-li totes les seves qualitats i donant-li suport. Com sempre, l'intern es mostra molt agraït.

La treballadora social informa i es mostra disponible per abordar qualsevol qüestió que la família de l'Ahmed pugui plantejar davant de la situació de reingrés voluntari. Aquest fet suposa un canvi en la visió de l'Ahmed per part de la seva família que negaven la possibilitat de vinculació a grups extremistes.

L'intern es manté en règim ordinari i, en la seva revisió de grau, per primer cop hi consten possibles lligams gihadistes. L'intern surt en llibertat definitiva verbalitzant que tornarà a viure al Raval, però ha aconseguit allunyar-se de persones vinculades al radicalisme islàmic. Actualment no presenta factors de risc de vulnerabilitat en relació amb la radicalització violenta.

12.1. El model d'intervenció aplicat al supòsit pràctic plantejat

Pas 1. Identificar indicadors de vulnerabilitat en l'intern i en el seu entorn familiar:

- Problemàtica en el procés de socialització: alcoholisme del pare i maltractaments del pare envers la mare i els altres germans fins que el pare abandona el domicili.
- Antecedents penitenciaris en un germà.
- Residència al Raval (barri amb un elevat índex de marginalitat).
- Baix nivell d'instrucció (estudia fins a 2n ESO).
- Sense trajectòria laboral.
- Evidències del RISCANVI (protocol intern d'avaluació i gestió del risc de violència amb població penitenciària): aquest intern donava el següent resultat: A-A-A-M.

Pas 2. Visita a domicili i coordinacions amb els professionals de l'entorn de la persona i de la família

- Distanciament geogràfic i emocional entre els membres del grup familiar.
- Un germà amb patologia mental expulsat al país d'origen.
- Xarxa relacional marginal i delinqüencial.
- Es recullen les preocupacions dels germans en el canvi d'actitud de l'Ahmed (aïllament a la seva habitació en les reunions familiars, trencament de relacions amb amistats, etc.).
- Canvi sobtat en la manifestació de la seva religiositat.
- L'Ahmed presenta un sentiment de greuge en relació amb el seu grup identitari: impotència pel fet d'haver de conviure amb els principis islàmics i, alhora, amb els valors del joves d'un món consumista i occidental.
- Posicionament de la família, que encobreix i nega la possible situació de radicalització de l'Ahmed per por de conseqüències negatives en la seva situació penitenciària.

Pas 3. Reunió de l'equip multidisciplinari (REM)

Factors de risc:

- Convivència amb l'imam del Raval en la mateixa cel·la.
- Dependència de l'haixix.
- Després de l'exposició de les dinàmiques familiars del cas, es planteja la possibilitat de recuperar la relació amb la mare o algun altre membre de la família amb l'objectiu que l'Ahmed canvi d'entorn.

Factors protectors:

- Perspectives actuals (durant el tercer grau) ajustades a la realitat.
- La família i l'intern tenen la documentació regularitzada (nacionalitzats).
- La família té un domicili estable.
- Té un germà integrat en el municipi (Blanes).
- Ingressos econòmics suficients per cobrir les seves necessitats bàsiques.

Pas 4. Pla d'intervenció: eines per donar suport a les famílies

- Propostes de l'EM de formació, laborals, lúdiques, etc.
- Suport professional a tots els membres de la família: l'escolta activa i l'acompanyament.
- Trasllat d'unitat de medi obert a Girona, on resideix el germà.

Pas 5. Avaluació del cas: seguiment del progrés i ajustament a la situació

Atès que és una avaluació continuada però hi ha moments decisius que van definint la intervenció que es planteja:

- Fracàs en la inserció formativa.
- Visita a domicili on s'evidencien les impressions i sospites de la treballadora social en relació amb la vulnerabilitat i radicalització de l'Ahmed.
- Fracàs en la integració a Girona amb el seu germà.
- Acceptació de la demanda de l'Ahmed de reingressar al centre penitenciari per allunyar-se de les pressions del seu entorn.

13. Bibliografia

HURT, S. "Protecting vulnerable persons: an ethical requirement in need of clarification". *Revue Medicale Suisse*, 9 (386): 1054-7, 2013.

IZQUIERDO, Mª J. "La educación, pilar esencial en la prevención del radicalismo extremista". Instituto Español de Estudios Estratégicos, 63. 2017.

"Local Institutions Against Violent Extremism: Recommendations, local practices and resources". European Forum for Urban Security, 2017.

"Preventing and fighting radicalisation at the local level". European Forum for Urban Security, 2016.

Programa arrel, prevenció de la radicalització als centres penitenciaris de Catalunya. Departament de Justícia, Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima. Generalitat de Catalunya, 2019.

Radicalization Awareness Network. "Family support: what works? meeting on the role of family support in preventing and dealing with radicalisation in a family context". Manchester, United Kingdom. 2016.

Radicalization Awareness Network. *Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism, Family Support*. RAN (EU). Collection of approaches and interventions, 2019.

Radicalization Awareness Network. "Working with families and safeguarding children from radicalisation; Step by step guidance paper for practitioners and policy-makers". Nice, France. 2017.

ROCHA, I. M.; MENDOZA, H. T. M. "Jihadism, Foreign Fighters and Radicalization in the EU". Routledge, 2018.

SCHMID, A. P. "Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review". *Terrorism and Counter-Terrorism Review*, vol 4, 10.19165/2013.1.02. 2013.

VANDERHAGUEN, O. "Preventing of violent radicalisation. From understanding to preventing the phenomenon". LIAISE 2 Project, Confederation of European Probation, 2018.

WALSH F. "Normal Family Processes". Chapter 17: Family resilience. New York: Guilford Press, 2012.

14. Webgrafia

<http://www.savebelgium.org>

- [Radicalization Awareness Network - Prison and Probation Working Group \(RAN P&P\)](#). Grup de treball que se centra a donar suport a aquells professionals d'institucions penitenciàries que tenen un rol en la prevenció de la radicalització.
- https://issuu.com/efus/docs/publication_liaise-es-web

15. Annex

1.1. Indicadors de detecció dinàmica

ÚS DELS INDICADORS DE DETECCIÓ DINÀMICA

- No són una avaluació actuarial del risc.
- No permeten concloure si algú presenta extremisme violent o no.
- No es poden fer servir per determinar o construir un càrrec legal contra una persona.
- No s'han creat per ser utilitzats com una eina de vigilància.

Requereixen l'avaluació longitudinal per tal de validar empíricament les seves bases teòriques.

No inclouen elements d'intervenció per a la violència extremista, els quals, en tot cas, cal desenvolupar en línia amb les millors pràctiques actuals.

Serveixen per proporcionar als professionals coneixement dels factors que estan teòricament vinculats a la vulnerabilitat a la radicalització.

Si en una reunió de l'equip multidisciplinari s'entén que un individu pot estar iniciant un procés de radicalització, cal que la direcció del centre n'informi les àrees d'informació establertes a aquest efecte pels canals corresponents.

Els indicadors continguts s'han extret de la bibliografia existent sobre l'extremisme i la violència i s'han adaptat al context penitenciari amb el coneixement de la pràctica diària de professionals de l'àmbit de la rehabilitació. Se n'ha fet una prova pilot amb una mostra de 40 interns.

Els indicadors no s'han validat com una mesura psicomètrica del risc de vulnerabilitat per a l'extremisme violent. Es presenten per proporcionar informació útil i rellevant per als professionals sobre qüestions que han de considerar-se quan s'avalui la vulnerabilitat d'un intern a participar de l'extremisme violent.

Les decisions sobre la vulnerabilitat s'han de fer sobre la base de la informació proporcionada pel judici professional i l'experiència del conjunt dels professionals, i si escau, fent una consulta a la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació.

A través d'aquesta identificació, les persones que són vulnerables han de rebre seguiment i suport dels professionals de rehabilitació amb l'objectiu d'enfortir els recursos personals i així fer minvar la vulnerabilitat davant aquest fenomen. L'ús dels indicadors per etiquetar negativament una persona com a "radicalitzat" és inadequada i poc ètica. Aquest indicadors s'han d'usar en el marc de les reunions de l'equip multidisciplinari i han d'ajudar a prendre decisions sobre la intervenció que necessiten les persones. El Programa arrel és el que recull l'oferta d'intervencions, tant grupals com individuals, que es poden dur a terme amb les persones que presenten aquesta necessitat.

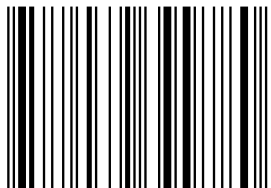
Finalment, convé esmentar que fins ara no existeix cap acord ni definició universalment acceptats sobre què és exactament la radicalització, ni en l'àmbit acadèmic ni en l'àmbit

governamental. Les noves investigacions centrades a comprendre millor les causes i els mecanismes que porten determinades persones a acceptar la violència com a mitjà justificable per aconseguir els seus propòsits aportaran llum sobre aquest fenomen. Atenent aquesta constant evolució, es revisaran i milloraran els indicadors proposats en aquest programa marc.

Gestió del coneixement

ISBN 978-84-393-9978-0

9 788439 399780 >